

Romas “Jaunās reliģijas” ienākšana Latvijā – vai apvērsums tās tradicionālajā reliģiozitātē?

(referāts nolasīts LU akadēmiskajā teoloģiskajā konferencē 2005. gada 16. februārī LU Mazajā aulā)

Uzrakstīt šo apskatu mani pamudināja Romas katoļu baznīcas Rīgas arhibīskapa metropolīta kardināla Jāņa Pujata zīmīgais izteikums, ko viņš publiski savas neplānotās un spontānās uzstāšanās noslēgumā izteica vairāk nekā 500 sapulcēto 2. Latvijas kristīgo skolotāju foruma dalībnieku priekšā 2004. gada 18. augustā: “*Nedomājiet, ka kāds cilvēks neiemantos pestīšanu nepareizas ticības dēļ .. Vēl vairāk – katoliskā baznīca uzskata, ka cilvēks tiek izglābts jau ar to vien, ka viņš tic Dieva eksistencei un tam, ka viņam būs jādod atskaite par savu dzīvi.*” Lai gan šādas teoloģiskās tendences citur Romas katoļu baznīcā novērojamas jau iepriekš, šis izteikums mani pārsteidza, jo šķita, ka Latvijas katoļu teoloģija vēl pārstāv “vecā kaluma” skolu un ka šāda teoloģija Latvijā arī turēsies vismaz līdz pilnīgai patreizējās teologu paaudzes nomaīnai.¹ Taču ar šo augstās Romas baznīcas amatpersonas publisko izteikumu, šķiet, var uzskatīt, ka ticis atklāti pasludināts, ka Romas katoļu baznīcas teoloģiskais modernisms ir oficiāli akceptēts arī Latvijā. Šāds Latvijas kontekstā nozīmīgs fakts nevar palikt ārpus teoloģiskās pētniecības uzmanības loka, tādēļ tam tiek veltīts šis nelielais apskats.

Pirms vairākiem gadiem (1995. gada janvārī) luteriskās teoloģijas žurnālā “Mantojums” tika publicēts izcilā zviedru teologa Toma G. A. Harta raksta *Romas jaunā reliģija* tulkojums latviešu valodā. Šajā rakstā autors norādīja, ka luterāņu priekšstati par Romas katoļu ticību šodien vēl aizvien pamatojas tajā mācības modelī, ko tai piešķīra Tridentas koncils (1548–1563) un kas turpināja pastāvēt līdz pat XX gs. otrajai pusei. Taču, kā norāda raksta autors,

“Romā pēc pāvesta Pija XII nāves 1958. gadā baznīcā ir noticis teoloģisks apvērsums .. ir notikusi pilnīga atkāpšanās no vecās [reliģijas formas]. Tridentas

---

¹ Romas jaunās teoloģijas – universālisma – tendences bija vērojamas Latvijā arī iepriekš, piemēram, svētdienas skolas vajadzībām 1995. gadā izdotās četras darba burtnīcas “Es ticu” (īpaši – 3. burtnīca) un to metodiskie norādījumi skolotājiem – ar Eiropas katoļu bīskapu konferences oficiālu svētību – pauž diezgan radikālu universālisma propagandu (sk. Bite A. *Ko darīt ar šo grāmatu?* // Latvijas Luterānis, 1996. 16. marts); taču šķita, ka šādiem precedentiem ir tikai gadījuma raksturs.

koncils savā patiesi atklātajā evaņģēliski luteriskās baznīcas mācības noraidīšanā ir mums stipri vien tuvāks, nekā tā reliģijas forma, kas Romā izplatās tagad.”²

Toma Harta apgalvojums attiecas uz to jauno mācību Romas baznīcā, kas tiek saukta par *universālismu*³. Šī mācība, īsi sakot, paredz, ka Kristus inkarnācijas, nāves un augšāmcelšanās rezultātā pestīšana, mistiskas kopības ar Kristu veidā, ir dāvāta visiem cilvēkiem un visi to arī saņem – pat neticīgie Kristus un Evaņģēlija noliedzēji. Tā sakot – visi ir iemantojuši pestīšanu, tikai kristieši to zina, bet nekristieši vēl ne. Šis īsais summējums gan attiecas vienīgi uz oficiālo Vatikāna mācību, ko varētu saukt par mēreno universālismu. Praksē sastopami plaši pārstāvēti novirzieni, kas piedāvā daudz krasāku universālisma formu, kura noliedz Kristus dāvātās pestīšanas unikalitāti un universalitāti un uzskata, ka kristietība ir tikai viens reliģijas izpausmes veids, kas ietilpst kādā plašākā reliģiskā universālismā, un ka visās citās reliģijās ir savi, ar Kristus darbu nekādā veidā nesaistīti soterioloģiski ceļi. Lai cik humāna un cilvēciskam prātam tīkama liktos šī mācība, tā ir pilnīgā pretrunā ar Bībelē atklāto pestīšanas ceļu, jo noliedz Evaņģēlija un ticības nozīmi pestīšanas iegūšanā.

Universālisma filozofiskie un reliģiskie avoti meklējami senajā stoīķu priekšstatā par *logoi spermatikoi* (*sēklas jeb semīlajiem logosiem*), kas šajā filozofijas virziena priekšstatā bija kāda bezpersoniska materiālo pasauli regulējoša principa *logos spermatikos* (*sēklas logosa*) imanentas daļiņas, caur kurām tiek regulēta un harmonizēta materiālā pasaule.⁴ Caur 2. gs. apoloģētu Justīnu Mocekli⁵ šīs idejas par logosa sēklām, kas iedēstītas katrā cilvēkā, ienāk baznīcas teoloģijā, tās turpinās viduslaiku misticismā un – mūsdienu fenomenoloģijas kontekstā⁶ – universālisma teoloģijā. Tās idejiskais tēvs – jezuīts un evolucionists Teijārs de Šardēns – runā par “Kristus trešo dabu” jeb “Kosmisko Kristu”, caur kuru Kristus pestījoši

² Harts T.G.A. *Romas jaunā reliģija* // Mantojums Nr. 1., Rīga: LMF, 1995. g., 5. lpp.

³ Būtu svarīgi šo moderno universālisma veidu rūpīgi nošķirt no klasiskās universālisma mācības par to, ka Kristus pestījošais darbs attiecas nevis tikai uz izredzētajiem (kā to mācīja Kalvins), bet gan uz visiem cilvēkiem, un ka šo pestīšanu iemanto visi, kas paļaujas uz Kristu dāvāto žēlastību.

⁴ Grillmeier A. *Christ in Christian Tradition* // Atlanta: John Knox, 1975., I, 30.

⁵ Teoloģijas vēstures pētnieks Kellijs šo stoīķu ideju Justīna izpratnē apraksta šādi: “Viņa apziņā, šķiet, slēpjas nojēgums, ka Logosa klātbūtne Jēzū Kristū ir jāsaprot kā līdzīga Viņa vispārējai klātbūtnei, tikai Kristū tā ir daudz izteiktāka. Taču viņš neizstrādā šo nojēgumu un jebkurā gadījumā atstāj neizskaidrotu Vārda klātbūtnes veidu citos cilvēkos visos laikmetos. Dažreiz Justīns runā par Viņa iemājošanu vai iedēstīšanu cilvēkos līdzīgi sēklai (*1 apol.* 32, 8; *2 apol.* 8, 1), dažreiz par cilvēkiem, kas dzīvo ar Logosu (*1 apol.* 46, 3), dažreiz – ka cilvēkiem piemīt Logosa daļa vai īpašības (*2 apol.* 10, 2; 13, 3).” (Kelly J.N.D. *Early Christian Doctrines* // 5. ed., London: A&C Black, 1977., 146)

⁶ Sk. šim jautājumam veltīto LZA Filozofijas un socioloģijas institūta rakstu krājumu *Mūžīgais un laicīgais* (Lielvārde: Lielvārds, 1995.). Zīmīgi, ka šim rakstu krājumam kā īsais priekšvārds izmantota īpaša Jāņa Pāvila II vēstule, kas adresēta krājuma sastādītājam.

sasniedz katru cilvēku.⁷ Vēlāk kāds cits jezuītu mūks un mistiķis – de Lubā – izstrādā to ideju kopumu, kas ir pamatā mūsu apskatāmajai “jaunajai Romas reliģijai”⁸. Protams, būtu jāatgādina, ka visu senatnes universālisko tendenču – un arī mūsdienu universālisma – pamatā ir tas aristoteliskais domāšanas un teoloģizēšanas veids, kas caur neotomisma filozofiju XX gs. atkal ir kļuvis par nozīmīgu dominantu Romas katoļu teoloģijā. Diezgan trāpīgu šo ideju būtības pieteikumu, protams, no filozofijas viedokļa, mēs atrodam arī Latvijā izdotajā fenomenoloģijas filozofijai veltītajā rakstu krājumā *Mūžīgais un laicīgais*: “Var piekrist mūsdienu katoļu teologam M. Foksam, kurš raksta: “Kosmiskais Kristus pazūd tur, kur racionālisms padzen kosmoloģiju, misticismu un intuīciju. Baznīca ir pazaudējusi savu kosmisko Kristu.” Ir pazaudēta universāla un dziļi ekumeniska ideja, kas palīdz izprast Dieva klātbūtni pasaulē ārpus eklesioloģiski sakramentālām struktūrām. To apzinoties, ir iespējams mūsdienās doties Kosmiskā Kristus meklējumos, lai viņu atkal atklātu no jauna.”⁹ Šīs no jauna teoloģiskajā aprītē atgrieztās universālisma idejas gan ilgāku laiku palika bez oficiālās Romas atbalsta¹⁰, taču pēc II Vatikāna koncila (1962–1965) tas ieguva likumīgu statusu. Šī koncila formulējumi paver ceļu šādai izpratnei oficiālajā Romas katoļu teoloģijā:

“Visbeidzot tie, kas vēl nav pieņēmuši Evaņģēliju, ir paredzēti, lai tie pa dažādiem ceļiem kļūtu par Dieva tautu.. Bet tie, kas bez pašu vainas, nepazīdami Kristus Evaņģēliju un Viņa Baznīcu, tomēr ar šķīstu sirdi meklē Dievu un dievišķās žēlastības ietekmē cenšas pildīt Viņa gribu, ko tie uzzina no savas sirdsapziņas balsis, var iemantot mūžīgo pestīšanu.”¹¹

Tātad tiek apgalvots, ka bez Evaņģēlija un ticības uz Kristu, sekojot vienīgi savas sirdsapziņas (t.i., bauslības) balsij, var iemantot mūžīgo pestīšanu. Tādējādi Evaņģēlija un ticības noliegums, kas “vecajā” Romas reliģijā atradās iedīglā stadijā, ar II Vatikāna koncilu ieguva jaunas reliģijas apveidu. Tā patiesi ir jauna mācība, pat jauna reliģija – kā to precīzi norāda Toms Harts.

⁷ Teilharde de Chardin, *The Heart of Matter*, N.Y., 1978., 93.lpp.

⁸ Sk. Henri de Lubac, *Catholicisme. Les aspects sociaux du dogme* // Paris: Ediction du Cerf, 1938. un Henri de Lubac, *Teilhard Explained* // N.Y.: Paulist Press, Deus Books, 1966.

⁹ Jansons G. *Kosmiskā Kristus ideja patristikā* // LZA Filozofijas un socioloģijas institūta rakstu krājums *Mūžīgais un laicīgais*. Lielvārde: Lielvārds, 1995.

¹⁰ “Tomēr Pija XII laikā de Lubā bija atņemtas mācīšanas tiesības, viņš bija padzīts no pasniedzēja vietas Lionā un pieredzēja, ka viņa grāmatas pazuda no baznīcu grāmatu plauktiem.” (Toms G. A. Harts, *op. cit.*, 6. lpp.)

¹¹ II Vatikāna koncila dogmatiskā konstitūcija par Baznīcu *Lumen gentium*, 16.

To, ka šī mācība ir jauna, atzīst gan Romas katoļu baznīcas oponenti, gan šai baznīcai piederīgie un kvēli uzticīgie. Kā oponentu vērtējumu vēlos nocītēt 1991. gadā publicētās *Ateista vārdnīcas* šķirkli par II Vatikāna koncilu:

*“[II Vatikāna] koncila tēvu uzmanības centrā bija jautājumi par Romas katoļu baznīcas sociālo mācību, par reliģiskās ticības un kulta demokratizāciju un humanizāciju un ar to cieši saistītās izmaiņas par paša dieva izpratni un veidu.”*¹²

Mazliet maigāk šo pašu domu izsaka dedzīgais šīs jaunās reliģijas popularizētājs, arī Latvijā plaši pazīstamais Tezē kopienas vadītājs Rožē Šics:

“Evaņģēlija skaidrība no jauna atspīdēja pēc Vatikāna II koncila; tā tik ilgi bija gaidījusi zem gadu putekļu kārtas: “Kristus ir [kādā īpašā veidā]”¹³ vienots ar katru cilvēku bez izņēmuma” (Gaudium et spes, 22). Vēlāk Jānis Pāvils II teiktajam pievieno: “.. pat ja tas to neapzinās” (Redemptor hominis)”¹⁴

Nešķiet, ka šo vārdu autors būtu vēlējies, lai Kristus klātbūtne šajā pasaulē tiktu saprasta tajā ierastajā izpratnē, kas baznīcā vienmēr bijusi labi zināma, proti, – ka Kristus ir nācis šajā pasaulē, iemiesojies, cietis un miris visu cilvēku labā, lai ticībā uz Viņu grēcinieki iemantotu pestīšanu –, bet gan kādā pavisam citā – jaunā – izpratnē, kā arī brālis Rožē to uzsver: “no jauna atspīdējusi”, “tā tik ilgi bija gaidījusi..” Tāpat šie Rožē Šica izteikumi mums liedz šos vārdus attiecināt uz parasto Kristus *ubikvitātes* jeb visuresamības mācību, kas paredz, ka Kristus, būdams patiess cilvēks un patiess Dievs, ir īpašā dievišķā veidā klātesošs visā radībā un visu piepilda (Ef. 4:10),– jo arī tas nav nekas jauns, bet gan baznīcas klasiskā mācība. Kas gan ir šī “no jauna atspīdējusi Evaņģēlija mācība”?

Ja nu jaunums, kas tik ļoti tiek uzsvērts, nav pati vēsts par to, ka Kristus ir nācis šajā pasaulē visu cilvēku pestīšanas dēļ, bet gan kas cits, tad lasītājam ir jāmēģina uzminēt pašam, kas tad ir šis “īpašais jaunums”. Īpašais “jaunums” acīmredzot attiecas uz veidu, kādā Kristus nopelns nonāk līdz cilvēkiem. Kā savdabīgi signāli tam ir kādi īpaši izteikumi, kas dažādās variācijās sastopami gan paša II Vatikāna koncila, gan tā ideju propagandētāju tekstos: “kādā īpašā veidā”, “pa dažādiem ceļiem”, “mistiski vienots”, “kādā mistiskā veidā” utt., taču ne saistībā ar Evaņģēlija pasludinājumu, baznīcas sakramentiem un ticību,

¹² Katoljicizm (Slovarj ateista) // Moskva: Poljitzdat, 1991. g., 58. lpp. Pasvītrojums mans – A.B.

¹³ Kvadrātiekvāvis ievietotais teksts nav atrodamas citētajā Rožē Šica grāmatas *Dievs var vienīgi mīlēt* latviešu tulkojumā, bet tas ir oriģinālā *Gaudium et spes*, 22.

¹⁴ Brālis Rožē no Tezē, *Dievs var vienīgi mīlēt* // KALA Raksti, 20. lpp. Jāpiezīmē, ka Rožē Šics nav īsti korekts savā izteikumā, ka “vēlāk Jānis Pāvils II teiktajam pievieno: “.. pat ja tas to neapzinās””, jo jau pašā *Gaudium et spes* 22 tekstā tālāk ir rakstīts: “Tas ir iedarbīgi ne tikai tiem, kas tic uz Kristu, bet visiem labās gribas cilvēkiem, kuru sirdīs neredzamā veidā darbojas Dieva žēlastība”.

ko šie žēlastības līdzekļi rada. “Jaunums”, kas šādā veidā tiek pieteikts, pēc savas būtības ir ticības jeb attaisnošanas ticībā pilnīgs un galīgs noliegums. Tātad – tieši ticības jeb attaisnošanas ticībā pilnīgs un galīgs noliegums!

Tas tik tiešām ir jaunums pat Romas baznīcā (vismaz normatīvajā teoloģijā), jo līdz pat II Vatikāna koncilam ticības nozīme attaisnošanā netika pilnīgi noliegta, tika nosodīta tikai “attaisnošana vienīgi ticībā”.¹⁵ Jaunajā mācībā ticība vairs netiek uztverta kā attaisnošanas Kristū saņēmēja vai vismaz šīs saņemšanas palīdzība, bet, labākajā gadījumā, kā reliģijas psiholoģiskais elements, kas palīdz tikt pāri dzīves grūtībām. Tādējādi jaunajā Romas mācībā kā pestīšanas saņemšanas līdzekļi tiek izcelti cilvēka labā griba, viņa darbi vai kāda automātiska mistiska vienotība ar Kristu jeb sava veida globāla *ex opere operato* predestinācija pestīšanai, kas pamatota Aristoteļa filozofijā pamatotā priekšstatā par dievišķā imanentu pestījošu klātbūtni katrā cilvēkā. Uzmanīgi iedziļinoties, šo priekšstatu mazliet retušētā veidā var ieraudzīt arī klasiskajā normatīvajā Tridentas mācībā par iedzimto grēku, kura pieļauj visai plašu viedokļu dažādību šajā jautājumā, pat oficiāli nosodīto pelagiānismu. Universālisms tikai realizē šo Tridentas latentu pelagiānismu līdz tā galējām konsekvencēm.

Luteriskā baznīca, kas ir uzticīga savām ticības apliecībām, mācībā par attaisnošanu ticībā seko Lutera sacītajam:

*“Ja šis artikuls pastāv, tad pastāv arī Baznīca; ja šis artikuls krīt, tad krīt arī Baznīca.”*¹⁶ *“No šā artikula ne mazākā mērā nedrīkst novirzīties vai atkāpties, kaut vai debesis un zeme sabruktu un viss cits, kas nav paliekošs .. Un uz šā artikula balstās viss, ko mēs mācām un darām pret pāvestu, velnu un pasauli. Tāpēc mums par to jābūt drošiem un mēs nedrīkstam šaubīties, citādi viss ir pagalam, un pāvests, un velns, un visi, kas ir pret mums, gūst uzvaru un tiek attaisnoti.”*¹⁷

Tādējādi var skaidri pārliecināties, cik patiesi ir iepriekš citētie Toma Harta vārdi:

*“Tridentas koncils savā patiesi atklātajā evaņģēliski luteriskās baznīcas mācības noraidīšanā ir mums stipri vien tuvāks nekā tā reliģijas forma, kas Romā izplatās tagad.”*¹⁸

¹⁵ Evaņģēliskās attaisnošanas mācības nosodīšanai ir veltīti vairāki Tridentas koncila anatēmismi (VI ses. 9.–14. kanons). Piemēram, Tridentas koncila VI sesijas 12. kanons nosaka: "Ja kāds saka, ka attaisnojošā ticība nav nekas cits kā vien uzticēšanās dievišķajai līdzcietībai, kura Kristus vārdā piedod grēkus, vai ka mēs tiekam attaisnoti vienīgi no žēlastības, tas lai ir nolādēts."

¹⁶ WA 40 III, 352, 1-3

¹⁷ ŠA II daļa I, 5.

¹⁸ Harts, Toms G. A. *op. cit.*, 5. lpp.

Lai labāk saprastu luterisko teologu kritiku pret universālisma mācību, būtu jāatgādina tas bauslības un Evaņģēlija pretnostatījums, kas ir pamatā mācībai par attaisnošanu ticībā un kas vienmēr ir bijis raksturīgs konsekventai evaņģēliskai mācībai. Šis pretnostatījums – bauslība un Evaņģēlijs, burts un gars, nāves un dzīvības amats, nedzīvie darbi un glābjošā ticība – savā klasiskajā izpaudumā ievieš arī mūsdienu plaši sazarotajai reliģiju pētniecībai neierastu reliģiju klasifikāciju, proti, ir tikai divas reliģijas – pagānisms jeb bauslības reliģijas un kristietība¹⁹. Aiziešana no attaisnošanas ticībā ir aiziešana no kristietības un pāreja pagānismā. To redzami apstiprina arī divējādā tendence Romas katoļu baznīcā pēc II Vatikāna koncila – strauja un nepārprotama konverģence ar nekristīgo reliģiozitāti un konsekventa norobežošanās no evaņģēliskajai mācībai uzticīgās pasaules. Te īpaši būtu jāatceras tā “aukstā duša”, ar kuru viens no II Vatikāna koncila tēviem un popularizētājiem Ticības mācības kongregācijas prefekts Jozefs Racingers atvēsināja daudzu ekumēniski noskaņoto luterisko teologu un baznīcu vadītāju sajūsmu pēc *Kopīgā paziņojuma par attaisnošanu ticībā (Joint venture)* parakstīšanu ar kādu citu, zemākas pakāpes Romas katoļu baznīcas kongregāciju. Šajā dokumentā luterāņu puse ekumeniskas vienotības panākšanas labad piedāvāja Romas teoloģijai tuvinātu mācību par attaisnošanu un abas puses vienojās, ka uz šo jauno, pārformulēto luterāņu mācību vairs neattiecas Tridentas koncila nosodījumi. Kad Vatikāna Ticības mācības kongregācija izanalizēja šo kopīgo paziņojumu, tās prefekts oficiāli paziņoja, ka “Svētais ofīcijs” jeb ticības mācības kongregācija neredz nekādu iemeslu apgalvojumam, ka uz Kopīgajā deklarācijā pārstāvēto luterāņu mācību vairs neattiecas Tridentas nosodījumi. Tātad 16. gs. lāsti pat attiecībā uz piekāpīgākajiem luterāņiem paliek. Tādējādi, Vatikāna oficiālā teoloģija ar vienu roku bagātīgi svētī nekristīgo reliģiozitāti, bet ar otru turpina nolādēt evaņģēlisko.

Taču atgriezīsimies pie II Vatikāna koncila universālisma mācības. Kas tad ir tas “mistiskais veids”, “dažādie ceļi”, “kāda īpaša” vai “mistiska” vienotība, kas jebkurai

---

¹⁹ “Reliģiju skaits pasaulē ir ticis novērtēts dažādi. Parasti mēs pieminam četras dažādas reliģijas: kristietību, jūdaismu, islāmu un pagānismu. Lai arī patiesi var runāt par šādu uzskaitījumu, nekad nevajadzētu aizmirst, ka patiesībā *visas reliģijas varētu reducēt uz divām grupām: bauslības reliģijas*, proti, reliģijas, kuras mēģina panākt izlīgumu ar Dievību caur bauslības darbiem, *un Evaņģēlija reliģija*, proti, ticība – kuru caur žēlastības līdzekļiem cilvēkā ir izraisījis Svētais Gars –, ka Dievs ir izlīgumā ar grēcinieku bez jebkādiem darbiem no tā puses, ar Kristus Jēzus vietnieciskās izpiršanas starpniecību, un ka pestīšana ir brīva Dieva dāvana, ko grēcinieks gūst ticībā Kristum Jēzum.. Svētie Raksti atzīst par patieso reliģiju vienīgi to, kura māca, ka grēcinieks tiek pestīts ticībā Kristum. Tie skaidri pasludina, ka kristīgās Baznīcas misija ir atspēkot visas cilvēku pašu radītās reliģijas un visā pasaulē nodibināt Jēzus Kristus pestījošā Evaņģēlija reliģiju. Mūsu Kunga lielā pavēle skan šādi: "Eita pa visu pasauli un pasludiniet Evaņģēliju visai radībai. Kas tic un top kristīts, tas taps svēts, bet, kas netic, tas taps pazudināts" (Mk. 16:15–16)." (Millers Dž. T. *Kristīgā dogmatika* // R.: LMF, SR, 1999., 38. lpp.)

reliģijai piederošam cilvēkam dod pestīšanu bez ticības Kristum, un kas ir tā pestīšana, par kuru runā II Vatikāna koncils un tā sekotāji? Uz šo jautājumu nav nemaz tik vienkārši sniegt atbildi, jo paši koncila tēvi, viņu sekotāji un interpretētāji uz to atbild visai izplūdušā un daudznozīmīgā veidā.

Romas baznīcas Ticības kongregācijas jaunākajā oficiālajā dokumentā *Dominus Iesus*, kas īpaši veltīts tam, lai sniegtu kādus nepieciešamus paskaidrojumus par II Vatikāna koncila mācību, korigējot radikālā universālisma tendences, par šo jautājumu rakstīts vienīgi šis:

“Attiecībā uz veidu, kādā Dieva glābjošā žēlastība, kas caur Kristu Svētajā Garā vienmēr tiek dāvāta un noslēpumainā veidā saistās ar Baznīcu, sasniedz individuālos nekristiešus, Otrais Vatikāna koncils tikai konstatē, ka Dievs to dāvā “Viņam zināmā ceļā” (Ad gentes, 7). Teoloģija strādā pie šī temata padziļināšanas.

Šis teoloģiskais darbs ir jāiedrošina, jo tas neapšaubāmi ir noderīgs, lai arvien labāk saprastu Dieva glābšanas plānus un to īstenošanas ceļus.”²⁰

Var pamanīt, ka pieminētais Otrā Vatikāna koncila formulējums (“*Viņam zināmā ceļā*”) un komentārs par to vismaz attālinās no vienkāršās kristīgās izpratnes, kas vienmēr bijusi skaidri apliecināta Kristus baznīcā, ka “*Dieva glābjošā žēlastība.. sasniedz individuālos nekristiešus*” caur Evaņģēlija pasludinājumu šiem nekristiešiem. Te tiek runāts par kādu citu – Dievam zināmu, bet cilvēkiem nezināmu ceļu, ko teologiem vēl tikai jāmēģina izprast. Tā vien šķiet, ka tikai “īpaši informētie” zina, kas slēpjas aiz šiem neskaidrajiem izteikumiem. Šeit atklājas kāds interesants sociolingvistikas fenomens, kuru īsumā būtu jāpiemin.

Šis fenomens ir sastopams gan politikā, gan reliģijā un ir samērā trāpīgi aprakstīts Dž. Orvela romānā *1984* kā viens no daudzajiem totalitārisma sociolingvistikas paņēmieniem; Orvels to nosauca par “dubultdomu”. Arī visi tīri vai orveliskajā padomijā dzīvojušie labi atceras šādu valodu, kas neizteica neko noteiktu, bet varēja izteikt jebko. Piemēram frāze “Mēs konsekventi cīnīsimies par mieru visā pasaulē” varēja nozīmēt gan kārtējās starptautiskās Miera konferences sasaukšanu, gan “ierobežota armijas kontingenta” ieviešanu kādā īpašo interešu zonā un tur uzsākto karu, gan “bruņošanās sacensības” un “aukstā kara” jaunu posmu, gan apvērsumu kādā “trešās pasaules” valstī, gan – attiecībā uz luteriskās baznīcas dzīvi Latvijā – kulta lietu pilnvarotā prasību “liekos” baznīcas naudas

---

²⁰ Ticības mācības kongregācija, Deklarācija *Dominus Iesus* // R.: Vārds, 2000., 36., 37. lpp.

uzkrājumus pārskaitīt Miera fondā. Tāpat neko vai jebko varēja nozīmēt visas citas varas oficiālās frāzes.

Šāds valodas izteiksmes veids, kas līdzinās kādai sazvērnieku slepenrunai, vairāk apslēpj nekā atklāj. Ar šāda veida valodas lietojumu padomju režīms turēja lingvistiskās hipnozes varā sabiedrību, un tikai īpaši informētie zināja, ko tieši šīs izplūdušās frāzes nozīmē. Pārējie vienkārši sastinga neizdibināmās dubultdomas priekšā.

Šādam slepenvalodas lietojumam teoloģijā ir sena priekšvēsture. Luteriskajās ticības apliecībās mēs gan sastopamies ar pavisam atšķirīgu valodas veidu – viennozīmīgu, skaidru un definitīvu, bet tādā teoloģijā, kur patiesie nolūki un idejas bija jānoslēpj, jau izsenis tika lietots šāds izteiksmes veids. Attiecībā uz mūsu apskatāmo jautājumu, nozīmīgs precedents bija Tridentas koncils, kurā Romas baznīca formulēja savu teoloģisko virzību. Izcilais Mārtiņa Hemnica darbs “Tridentas koncila analīze” (*Examen concilii Tridentini*) šajā ziņā ir ļoti ilustratīvs. Hemnics daudzviet uzsver, ka paši Tridentas koncila dekrēti ir izteikti tik vispārīgā kristīgā veidā, ka bieži vien viņam no tiem būtu gandrīz neiespējami saprast, kas tad īsti tajos ir sacīts, ja pie rokas nebūtu koncila tēva jezuīta Andradas pārmēru atklātie, pret Hemnicu īpaši vērstie polemiskie komentāri par to, kas tad īsti būtu jāsaprot aiz šīm vispārīgajām frāzēm.

Lūk, piemērs no Hemnica analīzes Tridentas koncila dekrētam par iedzimto grēku:

“Lielākā daļa šī dekrēta vārdu ir pārņēmtas no šķīstākās senatnes rakstiem un ir saskaņā arī ar Svētajiem Rakstiem.. Taču Andrada, kas caurredz un pārzina Tridentas koncila pašus apslēptākos noslēpumus, atklāj, ka tiem ir pavisam cita jēga, kuru es savā vientiesībā pat nevarēju šajā dekrētā saskatīt. Un, ja mēs aplūkosim šo dekrētu, tas mums daudz ko iemācīs par Tridentas koncila viltībām. Lūk, ko Andrada raksta: “Kad teologi pūlējās, lai varētu izskaidrot to, kā Ādama pārkāpums var mūsos izpausties kā grēks un kā tas mūs varēja padarīt par grēciniekiem, tad Tridentas koncils, nosaucot iedzimto grēku par patiesu grēku, kas piemīt visiem, tomēr apzināti noklusēja to, kāda ir [šī iedzimtā grēka] patiesā daba un tā atļāva brīvi palikt jebkuram viedoklim.” Un tālāk: “Tādējādi, kad ne vien herētiķu, bet arī katoļu vidū tika aplūkots jautājums par iedzimtā grēka dabu un definīciju, un neatrisinātā diskusijā katrs nosliecās uz atšķirīgiem viedokļiem, Tridentas koncils, kā to darīja arī daži citi koncili, nosakot, ka visi no Ādama manto iedzimto grēku, atstāja malā un neizskatīja jautājumu par to, kāds tad ir šis grēks. Tādā veidā mums

tika dota viedokļu brīvība” – Tā, lūk, Andrada. Bet tādēļ, lai lasītājs nepadomātu, ka Andrada grib pateikt par iedzimto grēku to pašu, ko teica Dāvids: “Kas gan apzinās savu nomaldīšanos? Šķīstī mani no manām neapzinātām kļūdām!” (Ps. 19:13), vai to, ko sacīja Jeremija: “Sirds ir ļaunprātīgi lokana pret visu, tā ir viltīga. Kas to var izdibināt?” (17:19), ir nepieciešams paskaidrot, kas ticis domāts ar to, ko viņš sauc par Tridentas koncila “apzināto noklusēšanu”. ”²¹

Tā arī šodien visur tur, kur aiz kristīgas fasādes tiek slēpta nevienprātība vai kādi privāti viedokļi un intereses, teoloģijā tiek lietots tas pats paņēmiens – izteikties cik vien iespējams vispārīgi, lai tikai īpaši informētie līderi var saprast, kas ar to slepenībā ir domāts, bet pārējiem atliek pilnīga viedokļu brīvība un – protams – paklausīga sekošana saviem līderiem. Tā tas ir modernajā ekumenisma teoloģijā un arī Vatikāna II koncila dekrētos, kas pavērš Romu pretī tās jaunajai reliģijai. Vienkāršie draudžu locekļi vēl aizvien labticīgi pieņem, ka nekas nav īpaši mainījies; uz viņiem nomierinoši iedarbojas šķietami tradicionālā valoda. Šī iemesla dēļ arī universālismu leģitimējošie II Vatikāna koncila un to komentāru izteikumi var palikt pat nepamanīti.

Romas jaunajai universālisma reliģijai ir vēl kāda būtiska sastāvdaļa, ko noteikti būtu jāpiemin šajā apskatā. Tā ir atbrīvošanās teoloģija, kurai ar savu t. s. “atvērtību pasaulei un sabiedrībai” klusu un piesardzīgu “zaļo gaismu” iededza II Vatikāna koncils. Atbrīvošanas teoloģija savā būtībā ir reliģiski absorbēts marksisms ar kristīgu nokrāsu. Šī teoloģija pilnībā pārdefinē un pielāgo daudzus kristīgus terminus sekulārās pestīšanas vajadzībām. Piemēram: pestīšana atbrīvošanās teoloģijā ir apspiesto šķiru atbrīvošanās no apspiedēju jūga; Dieva valstība – sociāla taisnīguma sabiedrība virs zemes.

Savos radikālākajos izpaudumos atbrīvošanas teoloģija radīja klerikāli marksistiskas revolucionāras kustības Latīņamerikā, Āfrikā un Āzijā, kur atbrīvošanās teoloģijas ideologu iedvesmoti partizāni ar ieročiem rokās cīnās pret kapitālismu un ekspluatāciju, bet mērenākajos izpaudumos – tādās romantiskās marksistiskās kustībās kā jau pieminētā Rožē Šica inspirētajā ekumeniskā jauniešu kopiena Tezē. Protams, oficiālais Vatikāns radikālo atbrīvošanās teoloģiju sauc par herēzi un nosoda, taču vienlaikus arī atzīst, ka tās rašanās ir saistīta ar II Vatikāna koncila dekrētiem, kas gan neesot pareizi saprasti. Turpretī mērenās un reliģiski centrētās atbrīvošanās teoloģijas formas tiek apsveiktas un atbalstītas.²²

²¹ Martinus Chemnicus, *Examen concilii Tridentini* // Berolini: Sumtibus Gust. Schlawitz, 1861., 100. lpp.

²² Sk. Joseph Kardinal Ratzinger, *Zur Lage von Glaube* // München, Zürich, Wien: Neue Stadt, 1986.

Iepriekš jau tika pieminēts Tezē kopienas vadītāja Rožē Šica atbalsts universālisma idejām, tagad būtu jāpiemin arī viņa atbalsts atbrīvošanās teoloģijai:

“Visas pasaules jaunatne gaida, lai izzustu robežas starp tautām, un tā nebīstas no riska miera labad. Jaunatne, kura alkst pēc miera, noliedz egoismu – gan nāciju, gan rasu, gan paaudžu egoismu. Viņa saprot, ka viens no miera pamatnoteikumiem pasaulē ir materiālo vērtību taisnīga sadale. Nevienmērīga bagātību sadale kavē cilvēku vienotību uz zemes.

Taisnības meklējumos viņa iet pa diviem ceļiem, un šie ceļi papildina viens otru. Daži virza visu savu enerģiju uz to, lai pēc iespējas ātrāk pārtrauktu netaisnību; citi, savukārt, uzskata par svarīgāku cīnīties ar struktūrām, kuras rada šo netaisnību.”²³

Citviet abi motīvi – universālisms un atbrīvošanās teoloģija – Rožē Šica teoloģijā iet roku rokā:

“Kur gan rodas neticīgie, kas apgalvo, ka tie nepazīst Dievu, bet tajā pašā laikā ir pilni līdzietības? Tie atklāj miera ceļus, tie ir komūnijas [Baznīcas] cilvēki, kas pievērš lielu vērību cilvēku savstarpējām attiecībām.

Var ticēt, ka neapliecinot apzinātu ticību, tie savās sirdīs neapzināti nes Kristu .. Šos gaismas dēlus ir viegli pazīt: tie ir pilni rūpju par pasaules nākotni, tie sargās no visa tumšā, duļķainā un neskaidrā.”²⁴

Rožē Šica izteikumus pieminu ne jau tādēļ, ka viņš būtu kāds ietekmīgs teologs, bet gan tādēļ, ka viņa vadītā Tezē kopiena ir viens no visveiksmīgākajiem Romas “Trojas zirga” tipa projektiem II Vatikāna koncila ideju popularizēšanai visplašākajā starpkonfesionālajā līmenī. Arī Latvijā.

Universālisma radikālākie izpaudumi, kuros tiek apstrīdēta Kristus pestījošā darba unikalitāte, ir sākuši nopietni apdraudēt arī pašas Romas baznīcas pozīcijas un autoritāti. Jau tūlīt pēc II Vatikāna koncila bija skaidrs, ka tā dekrētos paustās universālisma idejas radikāli mainīs dažādas šīs baznīcas ticības un dzīves jomas, īpaši – misijas darbu. Jo kādēļ gan pievērst nekristiešus kristietībai, ja tie tāpat jau ir pestīti savās pašu reliģijās vai pat ateismā?

Šīs problēmas ilustrācijai zīmīgs sarunas fragmentu starp kādu protestantu teologu, Ontario Bībeles koledžas asociēto profesoru Čarlzu Tipu un kādu universāliski noskaņotu katoļu mūķeni Romas katoļu baznīcas rīkotajā kongresā, kas bija veltīts atjaunošanās

---

²³ Brat Rozhe iz Teze, *Jego ljubovj kak ogonj* // Ateliers et Presses de Taize, 1988., 126., 127. lpp.

teoloģijai baznīcā un kas notika drīz vien pēc II Vatikāna koncila – 1969. gadā. Tā par šo sarunu raksta pats Čarlzs Tips:

“Es biju izbrīnīts par tik acīmredzamu universālismu mūķenes nostājā un jautāju: “Tad kāpēc jūs, katoļi, sūtāt pasaulē misionārus, kā to dara Ksavjē, lai pievērstu cilvēkus kristietībai, ja jau Kristus ir ikvienā?” Viņa uz to atbildēja: “Nu gan jūs man uzdevāt jautājumu! To es nezinu.” Tad viņa sacīja: “Kristus ir ikvienā, visi tiks glābti, ja tie dzīvos saskaņā ar savu kultūru.” Tad es jautāju: “Bet kā tad būs ar hinduistiem, kurus Ksavjē ir pievērsis kristietībai? Vai tie netiks pazudināti tādēļ, ka kļuvuši kristieši un atstājuši savu pašu kultūru?” Viņa atbildēja: “Ak, nē! Es tikai izsaku pieņēmumu, es neesmu par to domājusi.””²⁵

Lai arī šī saruna šķiet kā kāds nenopietns pārpratums, tomēr tieši šādā gultnē – necensties pievērst nekristiešus kristietībai – norit daudzi nozīmīgi misijas projekti Romas baznīcā (protams, arī liberālajās protestantu denominācijās). Te varētu minēt kaut vai visas Romas katoļu baznīcas misijas “seju” – Kalkutas Terēzi, kas, kā zināms, konsekventi sekoja tieši šādai paradigmai.²⁶

Noslēguma apkopojumā pievērsos sava pētījuma virsrakstā izteiktajam jautājumam: “Vai Romas “jaunās reliģijas” ienākšana Latvijā būs apvērsums tās tradicionālajā reliģiozitātē?” Pavisam noteikti var sacīt tikai to, ka šīs idejas Latvijas kontekstā ir pieteiktas dažādos autoritātes līmeņos. Par to liecina gan atsevišķas teoloģiskās tendences Romas katoļu vidū Latvijā, gan pavisam atklātais kardināla Jāņa Pujata deklarētais 2. Latvijas kristīgo skolotāju forumā: “Vēl vairāk – katoliskā baznīca uzskata, ka cilvēks tiek izglābts jau ar to vien, ka viņš tic Dieva eksistencei un tam, ka viņam būs jādod atskaite par savu dzīvi.” Tā sacīt, skarbs un tiešs II Vatikāna koncila “sausais atlikums”...

Cik sekmīgs būs šis, domājams, “maigā” apvērsuma mēģinājums – manuprāt, varētu būt atkarīgs no trim reliģiskiem un sociālpolitiskiem faktoriem:

- 1) cik sekmīgi universālisma tendences ieviesīsies Romas katoļu baznīcā Latvijā un citur pasaulē, un cik noturīgs būs šis universālisms (par ko gan, vismaz šobrīd, nebūtu īpaša iemesla šaubīties);

---

²⁴ Ibid., 124., 125. lpp.

²⁵ Charles A. Tipp, *An Analysis Of The Roman Catholic Congress On The Theology Of Renewal In The Church* // Journal of the Evangelical Society (JETS 12:1, Winter 1969), 38.

²⁶ Mēģinājumi daļēji mīkstināt radikāli universālistisku attieksmi misijas laukā, kura potenciāli var apdraudēt Romas katoļu baznīcas pozīcijas pasaules reliģiju vidū, parādās Romas baznīcas oficiālajā nostājā. Sk. Joseph Kardināls Ratzinger, *Zur Lage von Glaube* // München, Zürich, Wien: Neue Stadt, 1986.; Ticības mācības kongregācija, Deklarācija *Dominus Iesus* // R.: Vārds, 2000.

2) cik sekmīga būs reliģiskā universālisma un politiskās varas universālisma kongruence un konverģence Eiropas Savienības veidošanās procesos (arī par to šobrīd nebūtu īpaši jāšaubās);

3) cik nozīmīgs teoloģiskās rezistences potenciāls atklāsies t. s. evaņģēliskajā pusē Latvijā, īpaši – luteriskajā baznīcā, kuras centrālo mācību par attaisnošanu ticībā universālisms apdraud visvairāk.

Lai gan precīzu notikumu gaitu prognozēt ir grūti, viena lieta, šķiet, ir ļoti iespējama, – ja iepriekš izmaiņas tradicionālajā reliģiozitātē noteica dažādas “jaunās reliģiskās kustības”, kas ienāca Latvijā no ārpuses, tad tagad izmaiņu smaguma centrs pārceļas uz Latvijas “tradicionālo konfesiju” nometni, konkrētāk – uz Romas katoļu baznīcu. Ja pie jau minētajām radikālajām pārmaiņām un procesiem pievieno vēl arī harizmātisko ideju integrāciju tradicionālajā Latvijas Romas katoļu reliģiozitātē un citu iespaidu pieaugumu, tad jāparedz visai nopietnas un dziļas izmaiņas visā Latvijas reliģiozitātē. Kādas, – to parādīs laiks.